

Д. С. КОРИТІН,
здобувач НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У статті аналізуються питання щодо існування головних проблем, які виникають при державній реєстрації малих та середніх підприємств в Україні, та визначаються шляхи їх подолання.

Ключові слова: малі та середні підприємства, фізична особа – підприємець, юридична особа, державна реєстрація, державний реєстратор, суб'єкти господарювання.

Постановка проблеми. У більшості європейських країн мале підприємництво визнається одним з головних чинників стабільного розвитку економіки. Так, Європейська хартія малих підприємств, ухвалена у 2000 р. [1], визначає мале підприємництво як хребет економіки. Малі підприємства є ключовим джерелом робочих місць і благодатним ґрунтом для бізнесових ідей. Також малі підприємства повинні розглядатись як одна з основних рушійних сил інновацій, зайнятості, а також соціальної та локальної інтеграції до Європи. Перелічене є підставою для створення найсприятливішого середовища для малого бізнесу та підприємництва згідно з нормативно-правовими актами ЄС.

Ключовим моментом у регуляції діяльності малих та середніх підприємств (далі – МСП) є їх започаткування та пов'язані з цим адміністративні відносини.

Метою нашої статті є – встановити головні проблеми, які виникають при державній реєстрації малих та середніх підприємств, та визначити шляхи їх подолання.

Аналіз останніх досліджень. Вивченням окремих проблем малих та середніх підприємств займалися вчені-юристи, зокрема В. І. Андреев, А. Бобкова, Ж. А. Іонова, О. В. Майстеренко, І. С. Похиленко, І. В. Спасибо-Фатєєва, І. Труш, та вчені-економісти, а саме Д. І. Берницька, І. М. Копченко, А. В. Кужель, М. Г. Пивоваров, Н. Ю. Сабіна, О. Ю. Червона та ін., аналізуючи окремі правові аспекти правового забезпечення державної підтримки малого та середнього підприємництва в Україні. Але й досі проблеми щодо державної реєстрації МСП, урахувавши останні зміни в законодавстві, залишаються предметом наукових пошуків і потребують свого вирішення.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 55 Господарського кодексу України (далі – ГКУ) суб'єктами господарювання визнаються учас-

ники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством. Пункт 1 ч. 2 цієї статті зазначає, що суб'єктами господарювання є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку. Тобто, як ми бачимо, передумовою реалізації права на здійснення господарської діяльності є її державна реєстрація. Ж. А. Іонова вважає, що основним призначенням державної реєстрації має бути первинна легітимація учасників господарського обігу в цілому, яка складається з трьох елементів: 1) державного обігу суб'єктів підприємницької діяльності; 2) збору публічно-достовірних даних про їх правове, майнове та організаційне становище; 3) здійснення контролю за законністю виникнення, зміни та припинення правового статусу підприємця [2]. Верховна Рада прийняла нову редакцію Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 26.11.2015 р. № 835-VIII (далі – Закон № 835) [3], тим самим кардинально змінивши правила реєстрації бізнесу в Україні. Питання щодо державної реєстрації МСП урегульовано системою нормативно-правових актів, а саме: ГКУ, Законом «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», Законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва», Порядком державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи,

затвердженим наказом Міністерства юстиції від 09.02.2016 р. № 359/5. Питання започаткування МСП частково розглядаються і в такому міжнародному документі, як Європейська хартія малих підприємств, ухвалена у 2000 р. Україна вирішила імплементувати принципи та положення Європейської хартії малих підприємств відповідно до доручення КМУ від 10 квітня 2006 р. № 9378/3/1–06 та на пропозицію представництва України при європейських співтовариствах від 10 квітня 2006 р. № 3111/16–202/1–872. З метою подальшого розвитку МСП в Україні та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств Кабінет Міністрів України 2 липня 2008 р. ухвалив постанову «Про запровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств» за № 587 [4].

Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону № 835 державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб – підприємців (далі – державна реєстрація) – офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу – підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом. На думку І. Труш, реєстраційна процедура – це передбачений законом порядок дій, що вчиняють органи державної реєстрації з метою фіксації юридичних фактів, які відображають виникнення, зміну або припинення статусу суб'єктів підприємницької діяльності [5]. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону № 835 державний реєстратор юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань (далі – державний реєстратор) – особа, яка перебуває у трудових відносинах з суб'єктом державної реєстрації, нотаріус.

У Законі № 835 було запроваджено багато нюансів, які раніше були відсутні в законодавстві. Відповідно до п. 1 Р. II Порядку державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, затвердженого наказом Міністерства юстиції від 09.02.2016 р. № 359/5 (далі – Порядок № 359/5) [6], державна реєстрація проводиться за заявою заявника шляхом звернення до суб'єкта державної реєстрації, нотаріуса. Заява та документи для державної реєстрації

можуть подаватися у паперовій формі або в електронній формі, крім випадків державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі, у зв'язку із зміною керівника юридичної особи, розміру статутного (складеного) капіталу (пайового фонду) або розміру частки кожного із засновників (учасників), а також інших випадків, передбачених законами. У паперовій формі заява та документи подаються особисто заявником або поштовим відправленням. Заява про державну реєстрацію підписується заявником. У разі подання заяви для державної реєстрації поштовим відправленням справжність підпису заявника повинна бути нотаріально засвідчена. В електронній формі заява та документи подаються заявником на порталі електронних сервісів.

Тобто, виходячи з вищевикладеного, ми бачимо, що першим революційним покращенням є надання повноважень з реєстрації підприємств нотаріусам. Це означає, що особа, яка має намір вести підприємницьку діяльність в Україні, може прийти до звичайного нотаріуса та провести дану реєстраційну дію. Зрозуміло, що надання нотаріусам повноважень державних реєстраторів, безумовно, є великим прогресом, адже майбутні підприємці зможуть уникнути безкінечних черг, які є так розповсюдженими в реєстраційних службах.

Другим покращенням, на нашу думку, є започаткування процедури реєстрації бізнесу онлайн. Мін'юст створив сайт, де можна подати документи на реєстрацію в онлайн-режимі. Згідно з п. 1–2 Р. IV Порядку № 359/5 заява у електронній формі формується за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру на порталі електронних сервісів. Заява формується заявником у електронній формі з обов'язковим долученням до неї електронних копій оригіналів документів для державної реєстрації, виготовлених шляхом сканування, або оригіналів таких електронних документів, а також документів, що підтверджують сплату адміністративного збору, опису поданих заявником документів для державної реєстрації, сформованого за допомогою програмних засобів ведення Єдиного державного реєстру. Заява та документи для державної реєстрації в електронній формі подаються з обов'язковим накладенням заявником власного електронного цифрового підпису.

Третім покращенням є введення нового суб'єкта державної реєстрації підприємців. Крім нотаріусів та місцевих органів реєструватимуть бізнес і акредитовані суб'єкти. Мова йде про державні чи комунальні підприємства, які виконуватимуть функції державних реєстраторів – фронт-офіси. Відповідно до п. 1–2 Р. III Порядку № 359/5 державна реєстрація може проводитись за заявою заявника шляхом звернення до фронт-офісів, що забезпечують прийняття та ви-

дачу відповідно до цього Порядку документів під час державної реєстрації. У разі подання документів для державної реєстрації до фронт-офісу уповноважена особа такого фронт-офісу здійснює всі дії щодо прийняття та видачі документів для державної реєстрації, передбачені цим Порядком та здійснення яких покладається на уповноважену особу суб'єкта державної реєстрації, нотаріуса. Згідно з п. 2 Р. I Порядку № 359/5 фронт-офіс – центр надання адміністративних послуг, утворений відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги», акредитований суб'єкт, що здійснює повноваження виключно в частині забезпечення прийняття та видачі документів під час державної реєстрації.

Четвертим покращенням є втілення на практиці принципу екстериторіальності при реєстрації суб'єктів господарювання. Це означає, що майбутній підприємець може звернутись до будь-якого державного реєстратора або нотаріуса незалежно від свого місця реєстрації або майбутнього місцезнаходження юридичної особи. Пункт 5 Р. I Порядку № 359/5 передбачає, що державна реєстрація проводиться будь-яким суб'єктом державної реєстрації в межах повноважень, визначених Законом, незалежно від місцезнаходження юридичної особи (крім громадських формувань) або місця проживання фізичної особи – підприємця.

П'ятим покращенням є переведення державних реєстраторів під керівництво органів місцевого самоврядування. Зроблено це законодавцями для того, щоб позбавити реєстраційні послуги бюрократизації та прискорити вдосконалення надання таких послуг.

Отже, підводячи підсумки з аналізу змін до Закону «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», можна сказати, що з 01.01.2016 р. зареєструватись фізичною особою – підприємцем чи то вести свою господарську діяльність у вигляді створення юридичної особи стає однозначно простіше. Але даний Закон передбачає однакову процедуру державної реєстрації для всіх суб'єктів господарювання, не виокремлюючи суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Нещодавно, 13 січня 2016 р., на своєму засіданні уряд прийняв рішення про підписання Угоди з Європейським Союзом про участь України в програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу (COSME) (2014 – 2020 роки)». COSME – провідна програма ЄС з бюджетом 2,3 млрд євро, спрямована на створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва, що реалізується в рамках стратегії «Європа 2020». Приєднання України до програми сприятиме розвитку українського підприємницького середовища та консультативних і аналітичних по-

слуг, пов'язаних з експортно-імпортною діяльністю підприємств, розширенню торговельно-економічних зв'язків, приведенню українського законодавства у сфері малого і середнього підприємництва до європейських стандартів, а також створенню умов для популяризації підприємництва і формування культури бізнесу.

Тому, на нашу думку, було б доречним, якби в Законі «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» законодавець виділив МСП в окрему категорію юридичних осіб, надавши їм тим самим певну підтримку при їх державній реєстрації. Відповідно до Концепції Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки серед шляхів і способів їх розв'язання виділяється – спрощення порядку започаткування та припинення підприємницької діяльності.

МСП функціонують у більшості випадків в умовах обмеженості ресурсів, у тому числі штатної чисельності працівників, які можуть бути задіяні для участі в організаційно-господарських відносинах з уповноваженими державними органами.

Крім того, як свідчить практика, у більшості випадків МСП після державної реєстрації втрачають права на приміщення, за адресою якого зареєстровано їх місцезнаходження, або постійно змінюють своє місцезнаходження. Вирішення таких проблем може слугувати укладення договору про надання певних управлінських або секретарських послуг з юридичними особами, які не будуть пов'язані з МСП.

Розміри підприємств залежать від специфіки галузей, їх технологічних особливостей, від дії ефекту масштабності. Є галузі, пов'язані з високою капіталоємністю і значними обсягами виробництва, і галузі, для яких не потрібні підприємства великих розмірів, а, навпаки, саме малі виявляються кращими. З іншого боку, останнім часом виявилось небувале зростання підприємств малого і середнього бізнесу, особливо у сферах, де поки не потрібно значних капіталів, великих обсягів устаткування і кооперації безлічі працівників. Розвиток виробництва підприємств малого бізнесу створює сприятливі умови для оздоровлення економіки, оскільки розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше йде структурна перебудова, розширюється споживчий сектор.

Висновки. За останній час законодавець дійсно значно спростив систему державної реєстрації юридичних осіб. Але, на нашу думку, ця система не повинна бути однаковою для великих та малих підприємств. Тому слід зазначити, що було б доречним, якби Закон № 835 визначив окрему статтю, яка буде врегульовувати МСП, де буде передбачатися вирішення наступних проблем: по-перше, проблема незаконно-

го втручання до Єдиного державного реєстру юридичних осіб з боку зловмисників. Це можна вирішити шляхом видачі кожній юридичній особі власного електронного підпису, для того щоб вона мала можливість періодично самостійно перевіряти свій статус; по-друге, надання можливості формування статутного капіталу по закінченню інвестиційного проєкту або бізнес-проєкту, для якого створювалось це підприємство, і як пільга така можливість буде надаватися лише один раз при утворенні такого підприємства; по-третє, МСП у організаційно-правовій формі акціонерного товариства можуть створюватися лише як приватні підприємства; по-четверте, вста-

новити спрощену систему обліку та звітності з органами державної фіскальної служби та фонду соціального страхування (електронна звітність та облік); по-п'яте, внесення в законодавство України норми про надання послуг з управління чи секретарських послуг юридичної особи за відсутністю постійного знаходження органів МСП за місцем реєстрації юридичної особи. Така норма стане стимулом для створення більшої кількості малих та середніх підприємств, що, у свою чергу, надасть можливість для створення додаткових робочих місць для населення та додаткових грошових коштів до державного бюджету шляхом сплати податків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська хартія малих підприємств [Електронний ресурс] : міжнар. док. від 19.06.2000. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_860.
2. Ионова Ж. А. Правовые проблемы легитимации предпринимательства / Ж. А. Ионова // Государство и право. – 1997. – № 5. – С. 46–50.
3. Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон від 26.11.2015 № 835-VIII // Відом. Верхов. Ради України. – 2016. – № 2. – Ст. 17.
4. Про запровадження в Україні принципів Європейської хартії для малих підприємств : постанова Каб. Міністрів України від 02.07.2008 № 587// Офіц. вісн. України. – 2008. – № 49. – Ст. 1577.
5. Труш І. Удосконалювати реєстраційну діяльність / І. Труш // Право України. – 2001. – № 7. – С. 44–47.
6. Порядок державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи : наказ від 09.02.2016 № 359/5 // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 10. – Ст. 471.

REFERENCES

1. Yevropeiska khartiia malykh pidprijemstv, Mizhnarodnyi dokument vid 19.06.2000 [The European Charter for Small Enterprises, International Document of 19.06.2000] *zakon3.rada.gov.ua* Retrieved from: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_860 [In Ukrainian].
2. Ionova Zh. A. (1997) Pravovye problemy legitimacii predprinimatel'stva [Legal problems of legitimation of entrepreneurship] *Gosudarstvo i pravo. – State and right, 5, 46–50* [In Russian].
3. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib ta fizychnykh osib-pidprijemtsiv» ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo detsentralizatsii povnovazhen z derzhavnoi reiestratsii yurydychnykh osib, fizychnykh osib – pidprijemtsiv ta hromadskykh formuvan: Zakon vid 26.11.2015 r. N 835-VIII [On amending the Law of Ukraine «On State Registration of Legal Entities and Individual Entrepreneurs» and other legislative acts of Ukraine concerning the decentralization of powers of state registration of legal entities and individuals – entrepreneurs and community groups: Law of 26.11.2015 g. number 835-VIII] (2016) *Vidom. Verkhov. Rady Ukrainy – Supreme Council of Ukraine, 2., 17* [In Ukrainian].
4. Pro zaprovadzhennia v Ukraini pryntsyviv Yevropeiskoi khartii dlia malykh pidprijemstv: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2.07.2008 N 587 [The introduction in Ukraine of the principles of the European Charter for Small Enterprises: Cabinet of Ministers of Ukraine on 2.07.2008 N 587] (2008) *Ofits. Visn. Ukrainy. – Official Bulletin of Ukraine, 49, 1577* [In Ukrainian].
5. Trush I. (2001) Udoskonaliuvaty reiestratsiiu diialnist [Improve the registration activities] *Pravo Ukrainy. – Law of Ukraine, 7, 44–47* [In Ukrainian].
6. Poriadok derzhavnoi reiestratsii yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidprijemtsiv ta hromadskykh formuvan, shcho ne maiut statusu yurydychnoi osoby: nakaz vid 09.02.2016 # 359/5 [The order of state registration of legal entities, individual entrepreneurs and community groups that do not have legal status, order of 09.02.2016 № 359/5] (2016) *Ofits. Visn. Ukrainy. – Official Bulletin of Ukraine, 10, 471* [In Ukrainian].

Д. С. КОРИТИН

соискатель НИИ правового обеспечения инновационного развития НАПрН Украины

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ РЕГИСТРАЦИИ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ

В статье анализируются вопросы о существовании главных проблем, возникающих при государственной регистрации малых и средних предприятий в Украине, и определяются пути их преодоления.

Ключевые слова: малые и средние предприятия, физическое лицо – предприниматель, юридическое лицо, государственная регистрация, государственный регистратор, субъекты хозяйствования.

D. S. KORYTIN

PhD Candidate of Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework
For the Innovative Development of National Academy of Law Science of Ukraine

LEGAL PROBLEMS OF STATE REGISTRATION OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN UKRAINE

The main problem. In most European countries the small business is considered one of the main factors of sustainable economic development. Thus, the European Charter for Small Enterprises, adopted in 2000 defines a small business as the backbone of the economy. Small businesses are a key source of jobs and a breeding ground for business ideas. Also, small businesses must be considered as a main driver for innovation, employment as well as social and local integration in Europe. The items listed are the basis for creating the most favorable environment for small business and entrepreneurship by normative legal acts of the EU.

The key point in the regulation of small and medium enterprises (SME) is to initiate and related administrative relations.

The purpose of this article. The task is to establish the basic problems arising at the state registration of SMEs and identify ways to overcome them.

Analysis of recent research and publications. The study of specific problems of SMEs engaged scientists – lawyers, including V. Andreev, A. Bobkov, J. Ionov, O. Maysterenko, I. Pohylenko, I. Spasybo- Fateeva, I. Trush and scientists – economists, namely D. Bernytska, I. Kopchenko, O. Kuzhel, M. Pyvovarov, N. Sabina, O. Chervona, etc.

Presenting main material. Contained confirms that it would be appropriate if the Law of Ukraine «On state registration of legal entities, individual entrepreneurs and community groups» legislator identified SMEs as a separate category of legal persons, giving them the same, some support for their state registration. According to the Concept of the National Program of small and medium enterprises in 2014–2024 years among the ways of their solution stands out – simplify the initiation and termination of business activities.

Conclusion. It noted that it would be appropriate if the Law of Ukraine «On state registration of legal entities, individual entrepreneurs and community groups» has identified a separate article that will settle SMEs, which will provide for solving some problems. Some of them, is the establishment of a simplified system of accounting and reporting to the state Fiscal Service and the Social Security Fund (electronic reporting and accounting), making the legislation Ukraine rules on the provision of management or secretarial services legal entity in the absence of constant finding of SMEs on the location registration of legal entities.

Key words: small and medium enterprises, individual entrepreneur, a legal entity of state registration, state registrar, entities.